

“BATILI BİLGİNİN ELEŞTİRİSİ ÜZERİNE”-KORKUT TUNA

(Kitap Değerlendirmesi)

Araş. Gör. Abdullah ÖZÇELİK

Sakarya Üniversitesi

Siyasal Bilgiler Fakültesi

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü

abdullahozcelik@sakarya.edu.tr

Bu çalışmada Korkut TUNA'nın “Batılı Bilginin Eleştirisi Üzerine” adlı kitabının 2011 yılında yayımlanan dördüncü baskısının bir değerlendirmesi yapılmıştır. Eser sırasıyla “Bilginin Batılılaştırılması”, “Batılı Bilgi Önünde Türk Toplumunu”, “Batılı Bilginin Eleştirisi Üzerine” ve “Sonuç Olarak: Ne Yapmamız Lazım?” olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır.

Eserde genel olarak hangi konunun ele alındığına bakıldığında “edinilmiş bilgilerin” yani kendimizin üretmediği, başka bir toplumsal çevrede ortaya konulmuş ayrıca eleştiriye tabi tutulmadan ithal edilen bilgilerin kendi toplumsal sorunlarımızı çözmek, dahası toplumsal hayatımıza ve ilişkilerimize yön vermek için bu bilgilerin güvenilirliğinden ve doğruluğundan şüphe ya da kaygı duymaksızın ve toplumlar ile toplumların sorunlarının birbirinin aynısıymış gibi bir anlayışla bilinçsiz kullanımının toplumlarda, özde ise toplumumuzda meydana getirdiği olumsuz sonuçlar üzerinde durulmaktadır. Türk toplumunun Batılı bilgi ile olan ilişkisi özellikle siyasi ve kültürel bağlamda ele alınmış, bilginin yanlış kullanımından kaynaklanan olumsuz sonuçların neler olduğuna ve çözüm için bilgi-toplum arasındaki kuvvetli bağı dikkate alarak, bilgilerimizi kendi toplum özelliklerimiz çerçevesinde yeniden temellendirmemiz gerektiğine vurgu yapılmıştır.

Kitabın özetle hangi bölümlerden oluştuğuna bakıldığında, eserin Bilginin Batılılaştırılması başlıklı *birinci bölümünde*, insanın dünya ile kurduğu bağlantı biçimleri ve bunların ifade edilme tarzı olarak tanımlanabilen biliş tarzları üzerinde durulmuş; bilme tarzlarının gelişme çizgileri ışığında izlediği bir tarihe yer verilmiş, Batılı biliş tarzının özellikle başlangıç ve gelişme (Antik Yunan-Rönesans) süreçlerinde Doğu toplumlarının (Mısır-Mezopotamya-Çin-Hint) elde ettiği bilgileri ve bilimsel buluşları, kısaca bilgi mirasını adeta bir hammadde gibi işlemekle birlikte Doğu kökenli bu bilgileri bilimsel düşünce tarzının dışında tutarak ikili bir tavır sergilediği belirtilmiştir. Bu doğrultuda Rönesans döneminin ürünü olan ve modern bilimlerin nüvesi olarak nitelendirilen bilgilerin yeni bir şey ifade etmeyip, Batı'ya Araplar üzerinden gelen bilgi mirasının olduğu belirtilerek Rönesans'a bildiklerimizden farklı bir bakış tarzı sunulmuştur. Batı'nın egemenliği ile kesin bir hüküm kazanan ve Batı'nın toplumsal ve iktisadi başarılarının altında yatan temel belirleyici faktör olarak lanse edilen belirli bir “bilgi-düşünme-değerlendirme” biçiminin evrensel olarak geçerli kabul edilmesi ve Batı'nın dışında kalan toplumların sahip olduğu bilgilerin ve düşünce tarzlarının ise kapsam dışı değerlendirilerek bilginin ve bilimselliğin tekliği adı altında Batılılaştırılmış ve belirli bir kalıba dökülmüş düşünce ve yaşam tarzının toplumlara empoze edilme çabası üzerinde durulmuştur. Bu çabanın önemli bir aracı olan bilginin yaygınlaştırılması faaliyetinin amacının ne olduğu sorusuna cevap aranmış ve kitle iletişiminin bu süreçte sadece belirli bilgiler aktarmakla kalmayıp aynı zamanda Batı'nın belirlediği bir düşünce sistemi ve hayat tarzını toplumlara yaymaya çalıştığına vurgu yapılarak kitle iletişiminin süreçteki önemi belirtilmiştir. Ayrıca bilginin yaygınlaştırılması ile insanların refahının ve hayat standardının iyileştirilebileceği düşüncesinin günümüzde modern bilimlere duyulan ‘masumane güvenin’ kaynağını oluşturmakla birlikte dünyaya hâkim durumda olan Batı'nın elinde tuttuğu varlıkları ve avantajları paylaşma düşüncesinde olmamasına rağmen bu hâkim konumunun sebebi olan bilgiyi ise toplumlara yaymak istemesinin beraberinde paradoks içeren bir olguyu ortaya çıkardığının altı çizilerek önemli bir tespit yapılıyor.

Eserin *ikinci bölümünde* Türk toplumunun Batılı bilgi karşısında aldığı konumun Osmanlı'dan günümüze kadar olan tarihi serüveni ele alınmış, Osmanlı aydın kesiminin ve cumhuriyetin kurucu kadrolarının izledikleri Batıcı politikaların sebebi tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda

Osmanlı'nın, devletin siyasetini etkileyen sorunlara aradığı çözüm yollarında Doğu-Batı ayrımı yapmaksızın tercihte bulunması ve yine kurduğu yapıyı idame ettirmek için Doğu devlet yönetim usulleri şemsiyesi altında yer alan İran ile İslam siyaset ve hukuk sistemlerinden sıkça faydalandığına dikkat çekilmiştir. Fakat toplumsal dönüşümdeki temel noktanın ise Osmanlı'nın Batılılaşma yolunda bir siyaset izlemesinin altında yatan nedenlerde gizli olduğunun altı çizilmiş; bu nedenler de genel olarak Osmanlı'nın mevcut sorunlarına çözüm üretmediği geleneksel siyasetinin yetersizliği, bilgi ve teknik eksikliğinin giderilmesi için Batı'da orta çıkan yeniliklerin takip edilmesi gerektiği düşüncesi etrafında toplanmıştır. Toplumsal sorunlara çözüm arayışlarında Batı'nın bir model olarak alınmasının ve bunun gerektirdiği reformların Osmanlı'nın yönetici kadroları (18. yy.) tarafından başlatıldığı fakat yeni bir toplum dizaynı ve yeni bir kimlik kazandırma amacıyla birleştiği tepeden inmece bir niteliğe sahip olan bu dizayn hareketinin asıl ivmesini ise Cumhuriyetin kuruluşuyla birlikte kazandığına dikkat çekilmektedir. Bölümün son kısmında ise Batılılaşma yolunda takip edilen siyasetin yansımaları ise dil, kavramlar, kaynak ve referanslar, modeller, üniversiteler, üretim, mimari, şehircilik, siyaset, ekonomik sistemler, askerlik ve yaşayış tarzı bakımından ele alınmıştır.

Kitaba ismini veren *üçüncü bölümde* ise Batılı bilim, bilgilerin temellerinin sorgulanması, toplumsal yönden ve bilimsel bağlamda değerlendirilmesi, doğruluğundan şüphe duyulmayan Batılı bilginin bu kulvarda “tek” otorite olma gerçeğinin titizlikle sorgulanması gerektiği vurgulanmıştır. Bu yönde, bilgi dünyasındaki bu tek otorite gücün dayanakları, egemenlik ve bilginin toplumlar arası ilişkileri, tek kutuplu gelişme ve bu merkezle (Batı) çevresinde yer alan toplumlar arasındaki ilişkilerin durumuna yer verilmiştir. Batılı bilginin mutlak bir bilgi olmadığı fikri öne sürülmüş ve bu düşünce Batılı bilginin her toplumda mevcut olan sorunlara uygulandığında kendisinden beklenen çözümü üretmediği (evrensel olmayışı) gerçeği üzerinden kanıtlanmaya çalışılmıştır.

Eserin *son bölümünde* ise transfer ettiğimiz ve sorunlarımıza uyguladığımız bilimsel verilerin mutlak doğru olduğu / mutlak doğru sonuçları olacağı şeklindeki yanlış bir algılamının olduğuna vurgu yapılmış; bu yanlış algılamının sonucunda toplumsal sorunlarımızı çözmeye amacı ile uyguladığımız Batılı bilgi ve düşünüş tarzının beklediğimiz sonucu doğurmadığı ve sorunlarımıza çare olmaktan uzak bir görüntü oluşturduğu ve yine bu yönde bir çözüm arayışında ısrar edilmesi karşısında “Ne Yapmamız Lazım?” sorusuna cevap aranmıştır.

Ne yapmamız gerektiği sorusuna cevap olarak ortaya konulan temel argümanlar ise edinilmiş bilgilerimizi çözüm bekleyen sorunlarımız çerçevesinde yeniden temellendirme ve bilgi-toplum ilişkisinin öneminin bilincine vararak bilgilerimizi yeniden düzenleme olarak ortaya konulmuştur. Batılı düşünüş ve bilgi tarzında neden ısrar edildiği (sınırlılığı ve geçersizliğine rağmen) üzerinde durulmuş; bu durum dünyada izlenen genel siyaset üzerinden açıklanmaya çalışılmıştır. Batının ulaştığı uygarlık düzeyinin mevcutlar içerisinde en yüksek seviyede bulunmasından dolayı toplumların bu ‘nihai’ hedefe varmak için Batının izlediği dönüşümleri yaşaması gerektiği sonucunu beraberinde getirdiğine dikkat çekilmiştir.

İçerik olarak yoğun bir anlatıma sahip olan bu eserin genel bir değerlendirmesine bakıldığında; her toplumda kendine özgü bir şekilde meydana gelen biliş tarzlarının Batılı modelleri üzerinde geçmişe dönük bir araştırma, detaylı bir sorgulama ve eleştiriye tabi tutulması gerektiği düşüncesi etrafında Batılı bilginin mutlak doğru olmadığı belirtilmiştir. Bu düşünce ise bilgi ve düşünce biçiminin toplumların kendi kültürel yapıları, ihtiyaçları, sorunları ve gelenekleri doğrultusunda oluştuğu gerçeğinden yola çıkılarak Batılı bilginin her toplumda çözüm bekleyen sorunlara uygulanamayacağı, bu yola başvurulduğunda da geçmişteki örnekler bağlamında kendisinden beklenen olumlu sonuçları veremediği gerçeği ile pekiştirilmiştir. Günümüzde Batılı bilginin gerçekliği, doğruluğu ve özellikle evrensel olma niteliklerine duyulan güven algısının yeniden sorgulanması gerektiği düşüncesinin ise toplumsal sorunlarımızı çözmeye karşılaştığımız problemlerin aşılmasında önemli bir yere sahip olduğu söylenebilir. Eserde Türk toplumunun Batılı bilgi karşısındaki tutumunun incelenmesi ise Osmanlı döneminden başlatılarak temellerin nerede ve nasıl oluştuğu ortaya konulmuş ve bu dönem üzerinden yeni kurulan cumhuriyet rejimiyle bu tutumdaki değişiklikler örneklerle başarılı bir şekilde ifade edilmiştir.

Eserde bilginin batılılaştırılması ve bu bilgi ve düşünüş tarzının sorgulanması gerektiği üzerinde detaylı ve tatmin edici bir şekilde durulmasına rağmen batılı bilginin sınırlı oluşunun ve geçersiz bir

niteliğe sahip oluşunun aynı seviyede yeterli olmadığı söylenebilir. Batılı bilginin kendi sorunlarına karşılık olacak şekilde ortaya çıkışı olgusuna ve sınırlı oluşuna (çünkü evrensel değil) katılmakla birlikte bu bilginin tamamen geçersizliğinin ise ortaya konulmasının kolay olmayacağı düşünülmektedir. Bu doğrultuda eğer bu bilgi geçersiz ise bu modelin kendisine faydalı olan yönlerini alan; özellikle de bilim ve teknik kısmını öne çıkararak uygulayan Japonya örneğinin irdelenmesine yer verilmemesi kitapta bir eksiklik olarak nitelenebilir. Burada hatayı kendimizde aramak düşüncesinin ortaya çıkması gerektiği görülmektedir. Çünkü Osmanlı döneminde ortaya çıkan Batıcılık düşüncesinin yanlış temellendirildiği; gelişmenin Batılı modelin toplumumuza uygulanarak ve Batılı tarzın her yönüyle takip edilmesi hatta taklit edilerek sağlanacağı düşüncesi hakim olmuş ve gelişmenin iktisadi yönüne ağırlık verilirken kültürel boyut göz ardı edilmiştir.

Kitabın anlatımına bakıldığında ise konuların anlatımının felsefi bir ifade etme tarzı çerçevesinde soyut bir nitelikte olduğu söylenebilir. Eserin bu yönü dolayısıyla, ortaya konan temel problematik, somut örneklerden yoksun ifade edildiğinden zihinde tam bir karşılığını bulamama sorununu beraberinde getirdiği hissedilmiştir. Türk toplumunun temel sorunlarını çözüme kavuşturmak için uygulanan Batılı bilginin niteliği ve eleştirisi hususuna eserin farklı bölümlerinde sık sık yer verilmesine rağmen ifade edilen bu sorunların tanımlanmasının, neler olduğunun ve derinlemesine bir analizinin aynı yoğunlukta eserde kendine yer bulamadığı söylenebilir. Eserin sonuç kısmının ana fikrini oluşturan, ‘bilgilerimizi toplumsal sorunlarımız çerçevesinde yeniden temellendirme ihtiyacı’ da göz önüne alındığında bu sorunların neler olduğuna detaylı bir şekilde yer verildiğinde bu temellendirme gerekliliğinin daha sağlıklı bir zeminde yerine getirilebileceği düşünülmektedir. Dolayısıyla eserin ikinci ve son kısımlarında yukarıda değinilen konularda daha fazla bilgi verilmesi; göze çarpan bu eksikliklerin giderilmesi halinde eserin ilgi çekici olan içeriğinin daha faydalı hale geleceği söylenebilir.